

TARPTAUTINĖ KOMISIJA NACIŲ IR SOVIETINIO OKUPACINIŲ REŽIMŲ NUSIKALTIMAMS LIETUVOJE ĮVERTINTI

Pareiškimas dėl Komisijos tikslų

1999 m. kovo 2 d., Vilnius

I. ĮVADAS

Komisija nacių ir sovietų okupacinių režimų nusikaltimams Lietuvoje tirti (toliau vadinama Komisija) buvo sudaryta vadovaujantis Prezidento Valdo Adamkaus 1998 m. rugsėjo 7 d. pasirašytu dekretu. Šiuo dekretu skelbiama, kad ieškoti ir nustatyti istorinę tiesą tampa nacionaliniu prioritetu, ir tai yra tautų santarvės pagrindas. Pirmajame savo posėdyje, kuris įvyko 1998 m. lapkričio 17 d. Vilniuje, Komisija (dalyvaujant visiems jos nariams) priėmė pareiškimą, kuris yra šio dokumento priedas.

II. KOMISIJOS TIKSLAI

Komisija dirbs vadovaudamasi minėtu Prezidento Dekretu, Lietuvos Respublikos įstatymais ir Vyriausybės nutarimais. Komisiją reikėtų laikyti viena svarbiausių demokratizacijos, pagarbos žmogaus teisėms ir pilietinės visuomenės stiprinimo Lietuvoje dalių. Atsižvelgiant į tai, strateginiai Komisijos tikslai yra šie:

- Specialistų ir ekspertų atliekamais moksliniais tyrinėjimais bei analize užpildyti šiuolaikinės Lietuvos istorijos spragas ir skleisti dokumentais pagrįstą informaciją tiek Lietuvoje, tiek užsienyje.
- Supažindinti Lietuvą su Vakaruose per pastaruosius penkiasdešimt metų atliktais istoriniais ir sociologiniais tyrinėjimais, taip iš esmės panaikinant sovietiniam laikotarpiui būdingą izoliaciją ir atsiribojimą nuo istorinės informacijos.
- Išspausdinti ir paskleisti sukaupią informaciją bei pranešti piliečiams ir visų amžiaus grupių moksleiviams ir studentams apie Holokaustą ir sovietų režimo įvykdytus nusikaltimus, jų padarinius Lietuvos visuomenei ir tarptautinei bendruomenei.

Komisija tikisi pasiekti šių konkrečių rezultatų:

1. Tyrinėjimai:

- Pateikti knygų, ataskaitų, parodų, liudytojų parodymų vaizdo juostoje, fotografijų kt. sąrašą bei bibliografijas.
- Atlikti išsamius istorinius ir archyvų tyrinėjimus ir paimti interviu iš asmenų tiek Lietuvoje, tiek užsienyje.
- Parengti, išspausdinti ir kataloguoti straipsnių, ataskaitų ir dokumentų rinkinius apie istorinius įvykius, kurie siejami su nusikaltimais, įvykdytais nacių okupuotoje Lietuvoje, t.y. holokaustu, ir sovietinių okupacijų metu. Tarp tiriamų temų yra nusikaltimai prieš žmoniją, genocidas, deportacijos, priverstinis darbas, kultūros vertybių grobstymas, atimta nuosavybė ir turtas, restitucija, t.t.

2. Moralinės ir materialinės žalos paskaičiavimas

- Paskaičiuoti moralinę, ekonominę ir fizinę žalą už dviejų okupacijų laikotarpius, iš dalies panaudojant anksčiau šioje srityje atliktus darbus.

3. Išvadų skleidimas

- Paremti šviečiamosios medžiagos ir mokinių mokymo planų parengimą visais lygiais skatinant tyrinėti, diskutuoti ir suprasti to laikotarpio Lietuvos istoriją.
- Bendrais švietimo tikslais tęsti informacinių seminarų ciklą.
- Įvairių sričių profesionalams surengti konferencijų ir debatų nacių ir sovietų okupacijų temomis ciklą. Taip pat įtraukti ir užsienio mokslininkus bei pareigūnus.
- Surengiant kampaniją žiniasklaidoje, taip pat per internetą, skelbti Komisijos darbo rezultatus, ir tokiu būdu išplėsti visuomenės supratimą bei tautinę santarvę.

III. KOMISIJOS STRUKTŪRA IR DARBO TVARKA

Pagrindinė Komisijos struktūra buvo patvirtinta jos pirmajame posėdyje 1998 m. lapkričio 17 d. Visi Komisijos nariai atlieka savo pareigas visuomeniniams pagrindais. Komisijos nariai gali tapti Komisijos etatiniais darbuotojais. Kad jie tokiais taptų, jie privalo atsisakyti bet kokių kitų pareigų. Jų darbo sąlygos nustatomos Komisijos posėdyje.

Narystė:

Komisijai pirmininkauja Emanuelis Zingeris, Lietuvos Respublikos Nepriklausomybės Akto signataras ir parlamento narys bei Vilniaus Pedagoginio universiteto istorijos profesorius Liudas Truska. Komisiją sudaro dvi pakomisės, kuriose nagrinėjami nacių bei sovietų okupacijų laikotarpiai, ir kurioms atitinkamai pirmininkauja profesorius L. Truska ir E. Zingeris. Kiekviena pakomisė turės savo atskirą ekspertų darbo grupę, kurioms atitinkamai vadovaus Julius Šmulkštys bei Dalia Kuodytė. Į Komisijos sudėtį taip pat įeina Andrew Baker, Saulius Sužiedėlis, Joachim Tauber, Toma Birmontienė, Nicholas Lane, Jurij Afanasjev ir Vytautas Radžvilas. Tikslią Komisijos struktūrą nustato jos įstatai. Numatoma, kad Komisija rengs posėdžius du kartus per metus, kuriuose aptars pateiktų tyrinėjimų medžiagą, padarys išvadas, apžvelgs darbą, kuris buvo atliktas tarp posėdžių, patvirtins tolimesnių darbų planus ir projektus ir priims kitus svarbius sprendimus. Visos Komisijos diskusijos ir sprendimai bus įrašinėjami ir daromi jų stenograminiai nuorašai, kurie bus saugomi jos būstinėje.

Sprendimų priėmimas: jeigu sprendimų nėra įmanoma priimti bendruoju sutarimu, juos lems balsų dauguma. Jeigu Komisijos nariai nesutinka su Komisijos daugumos sprendimu, jie gali pareikšti atskirą nuomonę.

Siekiant užtikrinti pastovų ir veiksmingą Komisijos darbą, sėkmingą Komisijos narių tarpusavio ryšį ir bendradarbiavimą bei dalinimąsi informacija su panašiomis komisijomis užsienyje, sudaroma nuolatinė darbo grupė. Į šią grupę įeina profesionalūs tyrėjai ir vadovai, jiems talkina techninis personalas. Komisijos nariai yra visiškai atsakingi už Komisijos darbą ir rezultatus, profesionalius tyrėjus bei darbuotojus. Jie skiria visus darbuotojus, kuriuos pasiūlo Komisijos pirmininkai.

Viena iš dviejų profesionalų tyrėjų grupių tirs nacių okupaciją, ir ypač Holokaustą, o kita – sovietų okupaciją. Joms vadovaus mokslinis sekretorius. Tyrėjai su moksliniu sekretoriumi aptars darbo ir procedūrinius klausimus, tačiau didžioji darbo dalis priklausys kiekvienos pakomisės vadovo jurisdikcijai. Mokslinis sekretorius turi vieną visu etatu dirbantį padėjėją. Techniniam personalui vadovaus vykdantysis direktorius, kuris taip pat turi atstovauti Komisijai, rengti darbo planus bei ataskaitas apie darbo eigą, vykdyti sutartis, ieškoti lėšų bei užtikrinti, kad lėšos naudojamos Komisijos tikslams. Vykdamasis direktorius turi vieną visu etatu dirbantį vykdantį padėjėją.

Dirbant visu pajėgumu, Komisijos personalą dažniausiai sudaro visu etatu dirbantys darbuotojai, kurie atlieka kasdieninį darbą.

Jų pareigas įeina:

- rengti Komisijos ir kitus posėdžius,
- padėti atlikti tyrinėjimus bei rinkti faktinę medžiagą vietose,
- gauti medžiagą iš užsienio,
- padėti parengti ataskaitas,
- palaikyti ryšį su kitomis institucijomis ir asmenimis,
- dirbti su žiniasklaida,
- versti, redaguoti įvairius tekstus,
- atlikti kasdieninius biuro darbus.

Darbuotojai padės abiem tyrėjų grupėms, nors gali būti tam tikros specializacijos. Apskaitai tvarkyti ir finansinėms ataskaitoms ruošti pusei etato turėtų būti įdarbintas finansų specialistas.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė suteikia Komisijai ir jos darbuotojams pakankamai patalpų darbui. Taip pat reikia pakankamos biuro įrangos bei įrengimų. Tarp pastarųjų yra kompiuteriai, modemai, telefono ir fakso aparatai, dauginimo aparatas, aparatas skanavimui ir vaizdo įranga. Neišvengiama būtinybe laikoma speciali bazinio pajėgumo įranga leidiniams parengti.

Dirbdami savo darbą, Komisijos ekspertai gauna Lietuvos ir tarptautinių ekspertų techninę pagalbą. Pradiniame darbo etape būtų naudinga gauti pagalbos iš asmenų, kurie yra susipažinę su tokių komisijų darbu kitose šalyse ir kurie gali padėti sukurti bei parengti organizacinės veiklos schemas, darbo tvarką, darbuotojų darbų apimtį bei konsultantų ir tyrėjų pareigų aprašymus. Užsienio ekspertų patirtis taip pat bus naudinga strategiškai planuojant, valdant, ieškant lėšų ir užtikrinant, kad Komisijos nariai ir darbuotojai išmoks geriau pasinaudoti pasaulyje veikiančių panašių institucijų patirtimi.

IV. KOMISIJOS FINANSAVIMAS

Komisijos darbui suteikiamas nacionalinis prioritetasis. Todėl kaip ir visoms prioritetinės sritims lėšas suteikia Lietuvos Respublikos Vyriausybė. Vis dėlto numatomi ir kiti finansavimo šaltiniai, tarp jų ir asmenų bei organizacijų aukos. Kitas galimas papildomų lėšų surinkimo šaltinis – įkurti nevyriausybinę organizaciją, arba fondą, ar viešąją įstaigą. Tokia struktūra gali tapti papildoma finansavimo priemone, per kurią privatūs piliečiai ir tarptautiniai aukotojai galėtų aukoti lėšų paremdami konkrečius Komisijos uždavinius bei veiklą.

Pateikiama Komisijos biudžeto bendra schema.

V. BAIGIAMOJI DALIS

Komisija turi suvaidinti svarbų vaidmenį atkuriant dvidešimtojo amžiaus Lietuvos istorinę tiesą, šviečiant visuomenę, skatinant santarvę ir pagarbą žmogaus teisėms. Tikimasi, kad Komisija sulauks įvairiapusės finansinės ir nefinansinės paramos iš įvairių Lietuvos ir užsienio tiek oficialių, tiek privačių šaltinių.